

<https://imi.org.ua/monitorings/ukrayinski-media-govoryat-pro-ditej-ale-zdebilshogo-movoyu-zvitiv-i-stereotypiv-doslidzhennya-imi-i67292> (дата звернення: 10.09.2025).

2. Доповідь ООН детально висвітлює руйнівний вплив бойових дій на дітей в Україні (Опубліковано 21 березня 2025 року). Офіційний сайт *UN Human Rights Office of the High Commissioner*. Ukraine. URL: <https://ukraine.ohchr.org/uk/UN-report-details-devastating-impact-of-hostilities-on-children-in-Ukraine> (дата звернення: 05.09.2025).

3. Шосталь Олександр. Трагічна статистика: ЮНІСЕФ про зростання кількості постраждалих українських дітей. *Інформаційне агентство «112.ua» від 02.01.2025*. URL: https://112.ua/en/tragicna-statistika-unisef-pro-zbilshennya-kilkosti-postrazdalih-ukrainskih-ditej-50947?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 09.09.2025).

4. The impact of the armed conflict and occupation on children's rightsn children's rights (24 February 2022 – 31 December 2024). *Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR)*. URL: <https://hrmmu-3-year-update.my.canva.site/children-report> (date of access: 08.09.2025)

5. Corder Mike. Dutch, German ministers condemn child abductions. *News agency «Associated Press»* as of January 16, 2023. URL: <https://apnews.com/article/russia-ukraine-politics-moscow-children-ae7e726e2908bcebccf78a0030d1e742> (date of access: 08.09.2025).

6. Saito Mari, Tsvetkova Maria, Nikolskaya Polina, Zverev Anton. How Russian officials and their collaborators spirit away Ukraine's children. *News agency «Reuters»* as of Jan. 11, 2024. URL: <https://www.reuters.com/investigates/special-report/ukraine-crisis-children/> (date of access: 08.09.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-617-8574-47-5-17>

Колісник Я. В.

*студентка факультету журналістики
освітньої програми “Видавнича справа та редагування”
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

БЕЗПЕКА І СВОБОДА СЛОВА: АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ЖУРНАЛІСТІВ У ВОЄННИХ РЕАЛІЯХ

З 2014 року, після анексії Криму та початку військових дій на Донбасі, а особливо з моменту повномасштабного вторгнення

Російської Федерації 24 лютого 2022 року, медіаландшафт України зазнав значних трансформацій. Ускладнилася робота незалежних медіа на тимчасово окупованих територіях. Журналісти опинилися в ситуації суворой цензури, масових переслідувань та загроз їхньому здоров'ю свободі слова. За таких умов актуальною стає проблема адаптації медіа, здатних забезпечити збереження журналістської діяльності навіть в обставинах жорстокої репресивної політики [2, с. 34–35].

Ці проблеми сьогодні активно обговорюються і в теоретичному, і в практичному аспектах переважно в контексті ширшої проблеми – робота журналістів під час війни. Зокрема П. Бондаренко, Т. Печончик, А. Сухарина, В. Яворський проаналізували виклики для журналістів та свободи слова в Україні в умовах широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації. За допомогою фокус-груп та експертного опитування журналістів вони описали виклики: для цензури та самоцензури; вплив правового регулювання; загроза покарання; оцінка журналістами рівня власної безпеки тощо [1]. Аналіз журналістської діяльності в умовах війни, виявлення її особливостей, проблем щодо підвищення безпеки роботи журналістів в екстремальних умовах, зокрема й щодо роботи кореспондентів на телебаченні, стають актуальними особливо для молодих дослідників, які здобувають свій фах у сфері журналістики та медіа й торкаються цих проблем у своїх наукових працях та кваліфікаційних роботах [2, 4, 5].

3-поміж основних викликів, які має сьогодні журналістика в окупації дослідники називають такі:

1. Репресії та фізичні ризики. Журналісти, які працюють на окупованих територіях, перебувають під постійною небезпекою арештів і фізичних нападів зі сторони окупаційної влади. В окремих випадках їм доводиться залишати рідний регіон через реальні загрози життю або переходити в підпілля й працювати анонімно, що додатково ускладнює створення якісного медійного контенту, через недовіру до невідомих джерел [2, с. 35].

2. Обмеження свободи слова через цензуру. Закриття незалежних інформаційних платформ та насадження пропаганди стали типовими інструментами контролю влади над журналістами в окупованих областях. Обмеження доступу до достовірних джерел інформації сприяє поширенню фейкових наративів серед населення цих регіонів [4, с. 78].

3. Технічні та логістичні бар'єри. Руїнування телекомунікаційної інфраструктури разом із обмеженим доступом до інтернету ускладнюють можливість оперативного висвітлення новин. Важливою стає проблема фінансування журналістських проєктів та необхідність роботи в умовах недостатнього технічного забезпечення [3].

4. Психологічний тиск та моральні виклики. Робота журналіста в зоні окупації спричиняє значне емоційне навантаження через постійне перебування під впливом небезпечних обставин. Травматизація викликає стресовий стан і часто супроводжується ізоляцією професійної спільноти та відчуттям моральної дилеми щодо правильності своєї діяльності в цих складних умовах [2, с. 36].

Стратегії подолання викликів у сфері журналістики, особливо в умовах окупації та інформаційних обмежень, вимагають застосування продуманих підходів для збереження незалежності медіа та їх адаптації до нових реалій. Комплексне розв'язання цієї проблеми охоплює кілька ключових напрямів, спрямованих на забезпечення їхньої стійкості та ефективності.

Першим кроком є цифрова адаптація, що передбачає активний розвиток онлайн-платформ і соціальних мереж як альтернативних каналів комунікації з аудиторією. Особливої уваги вимагає: впровадження технологій VPN, які допомагають обходити блокування доступу до інформації; створення децентралізованих медіамереж, що сприяє їхній автономії та захищеності в умовах зовнішніх обмежень.

Другий важливий напрямок – це використання альтернативних каналів комунікації, що передбачає застосування месенджерів, закритих груп і платформ, оскільки це мінімізує ризики контролю з боку окупаційних адміністрацій. Затребуваною є також громадянська журналістика, яка дає змогу пересічним громадянам активно долучатися до збору та поширення важливої інформації. Надзвичайно важливими є партнерства з міжнародними медіа, які можуть бути каналами трансляції перевірених даних.

Третім стратегічним компонентом є підтримка журналістів із професійного та психологічного боку, що передбачає організацію програм психологічної допомоги для медіафахівців, які працюють у стресових умовах або небезпечному середовищі. Тренінги з безпеки, спрямовані на підвищення навичок роботи в кризових ситуаціях, а також створення мереж взаємодопомоги між журналістами є ключовими заходами для підвищення їхнього захисту.

Четвертий аспект – активна робота в напрямі міжнародної співпраці. Залучення глобальних організацій, які займаються захистом свободи слова, може значно посилити ефективність місцевих зусиль. Важливо створювати програми стажувань, обміну досвідом між представниками медіа різних країн та вести постійно актуальну адвокацію на міжнародному рівні для привернення уваги до проблеми [2, с. 38–39].

Щодо перспектив розвитку, вони можуть бути розглянуті в короткостроковому та довгостроковому вимірах. У найкоротший термін

необхідно зосередитися на забезпеченні цифрової безпеки – створенні резервних каналів для поширення новин та активному розвитку мобільної журналістики, яка передбачає оперативність у зборі даних. Довгострокові заходи – це відновлення медіаінфраструктури після деокупації територій, реінтеграція журналістських колективів, які були розпорошені війною або окупацією, а також створення стійких правових і технічних механізмів захисту свободи слова.

Отже, журналістика в умовах зовнішніх загроз та окупації має серйозні виклики. Саме комплексний підхід – комбінація технологічного впровадження, ефективності альтернативних комунікаційних каналів, підтримування професійного рівня журналістів і розвитку міжнародного співробітництва – може зберегти незалежність медіа навіть за найскладніших обставин.

Література:

1. Бондаренко П., Печончик Т., Сухарина А., Яворський В. Виклики для свободи слова та журналістів в умовах війни: соціологічне дослідження. Київ, 2023. 56 с. URL: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/05/freedomofspeechandjournalistsatwar_socialresearch_ua_web.pdf (дата звернення: 15.09.2025).
2. Давидова Г.О. Виклики в роботі журналіста локальних медіа в умовах війни: кваліф. робота магістра спеціальності 061 «Журналістика». Запоріжжя : ЗНУ, 2024. 72 с. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/24103> (дата звернення: 09.09.2025).
3. Ключев О. Окуповані: Як журналісти на захоплених територіях тримають удар від Росії. *Опора*. URL: <https://lnk.ua/6y4XwyANX> (дата звернення: 09.09.2025).
4. Орловський А. В. Кореспондент на телебаченні: професійні виклики під час війни: кваліф. робота магістра спеціальності 061 «Журналістика». URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/24185/1/Orlovskiy%202024.pdf> (дата звернення: 09.09.2025).
5. Чернікова К., Афанасьєва О. Журналістика під час війни. як журналістам працювати в умовах бойових дій. *Universum*. 2024. Вип. 4. С. 135–137. URL: <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/695> (дата звернення: 15.09.2025).